

VÍZMEGTARTÁS, LEFOLYÁSSLASSÍTÁS KORLÁTAI ÉS LEHETŐSÉGEI A HAZAI VÍZGAZDÁLKODÁSBAN

Veres Dóra

VIKÖTI Mérnöki Iroda Kft.

Werner Sára, dr. Király Botond Gergely

KIVONAT

A klímaváltozás következtében mára Magyarországon egyre nagyobb méreteket ölt a vízhiány, de a csapadék paraméterek megváltozása a hirtelen túl sok víz problémáját is elhozta egyes területeken.

Belátható, hogy emberi beavatkozás nélkül a víz-ökológiai-gazdasági-társadalmi állapotok fenntartása nem biztosítható a jövőben, így azonnali és hathatós válaszlépések szükségesek, mint például tározók kialakítása, vízfolyások helyreállítása, természetes beszivárgás helyreállítása, vizes élőhelyek helyreállítása. Ezek a tevékenységek azonban sok esetben túlbonyolított és költséges bürokratikus eljárásokon kell, hogy átessenek már a projekt engedélyezésének fázisban. A hatékony lefolyásslassításhoz tehát első lépésben a jogalkotás terén kellene fellépni és átláthatóvá, könnyebben megvalósíthatóvá tenni a vízvisszatartást szolgáló műszaki megoldásokat, melyhez a jelen dolgozatban javaslatokat fogalmazunk meg.

Általánosságban, a hatályos vízgazdálkodási jogszabályok fogalmai közé be kell vezetni a lefolyásslassítást, és a vízmeztartást, és ugyanolyan szinten kell szabályozni ezeket a védekezési módokat, mint az árvíz és belvízvédelmet. Az engedélyezés hatékonyabbá tételéhez első lépésben szükség lenne átfogó, komplex tervezésre, ami összességében vizsgálja a vízmeztartás lehetőségeit egy-egy részvízgyűjtőn belül, és azt határozza meg, hogy hova milyen típusú létesítmény kerüljön elhelyezésre. Ez alapján részvízgyűjtőnként környezetvédelmi vagy vízjogi keretengedélyben kerülne meghatározásra a további tervezési vagy jóváhagyási igény. Ilyen módon racionalizálni és egyszerűsíteni lehetne a lefolyásslassító művek tervezésének és jóváhagyásának folyamatát úgy, hogy az sem vízgazdálkodási sem környezetvédelmi, természetvédelmi érdekeket ne sértsen.

KULCSSZAVAK: vízhiány, villámárvíz, aszály, belvíz, belvíztározás, tározás vízmeztartás, lefolyásslassítás, vízvisszatartás, vízjogi engedélyezés, környezetvédelmi engedélyezés, keretengedély, jogszabályváltoztatás

1. BEVEZETÉS

A klímaváltozás nem csak globális szintű tudományos következtetésként van jelen életünkben, hanem mára már a helyi közösségeket is látványosan érintő jelenséggé vált. Az éghajlat változásának hatásai, akár az átlaghőmérséklet emelkedését, vagy a szélsőséges időjárási események gyakoriságának növekedését tekintjük, egyre nagyobb problémát jelentenek mind szervezeti szinten, mind a lakosság számára. A folyamat részeként Magyarországon érezhetően növekednek a vízhiányos és aszályos időszakok, miközben a lehulló csapadék egyre kiszámíthatatlanabbá és intenzívebbé válik, súlyosbodó árvíz- és belvízproblémákat okozva ezzel. A mezőgazdaságban az ország számos részén a növénytermesztés szinte állandó vízhiánnyal küszködik és öntözésre kényszerül. Az egyre fokozódó vízhiány jelentős terhet ró a gazdákra és a vízkészletgazdálkodókra is, növekvő feszültséget okoz a különféle civil, állami, valamint üzleti érdekeltek között.

A vízkinccs véges volta, a már tapasztalható klímaváltozással együtt mindenképpen az eddigi, vízhez való viszonyulásunk újragondolását teszi szükségessé. A villámárvizek megjelenésére való felkészülés, a belvizek kezelése és a vízhiány orvoslása az eddigi gyakorlattól eltérő megoldásokat kíván nem csak a műszaki kialakítás lehetséges módzatait tekintve, hanem a megvalósítás teljes folyamatát, tehát a tervezés, előkészítés és az engedélyezés szakaszait illetően is.

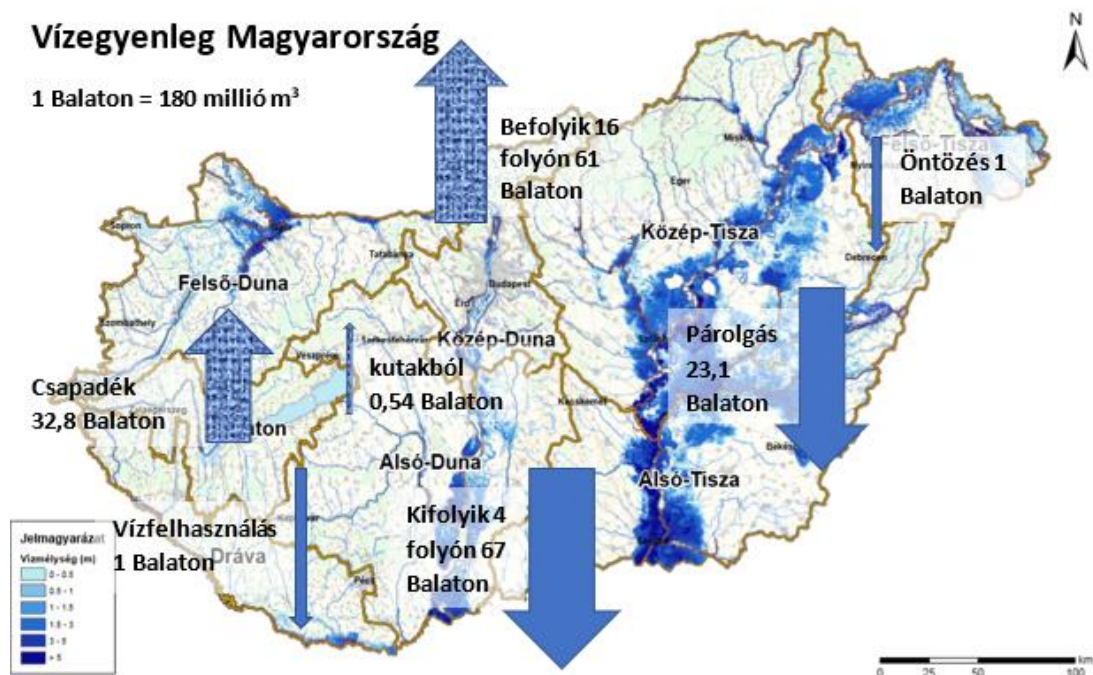
Bár a vízvisszatartás megvalósítása széles körű érdek lenne, azonban a meglehetősen szövevényes jogi keretrendszer miatt a megvalósítás már az engedélyezés fázisában elakadhat. Ezért a jelen

tanulmányban a hazai viszonylatban számításba vehető vízvisszatartást szolgáló vízépítési megoldásokkal összhangban áttekintjük a hatályos jogi szabályozást és feltárjuk az engedélyezést, jóváhagyási folyamatokat nehezítő körülményeket, a jogi háttér hiányosságait mind vízépítési és környezetvédelmi oldalról is.

Mivel a lefolyáslassítás különböző módozatait meglehetősen nehezen lehet a jelenlegi jogi keretrendszerbe belehelyezni, ezért a dolgozat végén javaslatot teszünk arra, hogyan lehetne racionalizálni és egyszerűsíteni a lefolyáslassító művek tervezésének és jóváhagyásának folyamatát olyan módon, hogy az sem vízgazdálkodási sem környezetvédelmi, természetvédelmi érdekeket ne sértsen.

2. VÍZGAZDÁLKODÁSI HELYZETELEMZÉS, PROBLÉMAFELTÁRÁS

A jelenlegi helyzetet a vízgyeenlegen keresztül érthetjük meg, melyet a szemléletesség kedvéért a Balaton ($1,8 \cdot 10^{12}$ liter) vízmennyiségének arányában adunk meg az 1. ábrán.

1. ábra Magyarország vízgyeenlege (szerk. Halmai László)

Vízgyeenleg bevételi oldal (összesen 92,3 db Balatonnal egyenértékű vízmennyiség):

- éves csapadék mennyiség Magyarország területén átlagosan 32,8 db Balaton
- a határon belépő 16 folyó (Duna, Ipoly, Sajó, Hernád, Bodrog, Tisza, Szamos, Kraszna, Berettyó, Sebes-Körös, Fekete-Körös, Fehér-Körös, Maros, Dráva, Mura, Rába) éves átlagos vízhozama 61 db Balaton
- felszín alatti vízkészletből kinyert víz éves mennyisége 0,5 db Balaton

Vízgyeenleg kiadási oldal (összesen 25,1 db Balatonnal egyenértékű vízmennyiség):

- határon kilépő 4 folyó (Duna, Tisza, Dráva) éves átlagos vízhozama 67,2 Balaton

A bevételi és a kiadási érték között adódó 25,1 Balatonnyi víz különbséget felhasználjuk, illetve elpárolog.

A vízgyenleg javítása érdekében számos területen szükséges lenne lépéseket tenni, mivel az ország területének 78%-áról lefolyik a víz, míg csak 22%-án szivárog be, szikkad el. Megoldást kell keresni arra, hogy milyen módokon lehet a fenti területi arányokat megváltoztatni akár kis-, vagy nagy léptékben szemléljük a feladatot, és ezeket a megoldásokat vízjogi és környezetvédelmi szempontból hogyan lehet megfelelően előkészíteni annak érdekében, hogy a megvalósítást gördülékenyebbé tegyünk.

Mivel a szélsőségesé váló éghajlat a különböző földrajzi adottságokkal és környezeti tényezőkkel rendelkező területeket különbözőképpen veszélyezteti, a különböző vízgazdálkodási problémákkal fenyegetett régiókat két külön típusra lehet osztani: Hegy- és dombvidéki területek; Síkvidéki területek.

2.1. Hegy- és dombvidéki területek

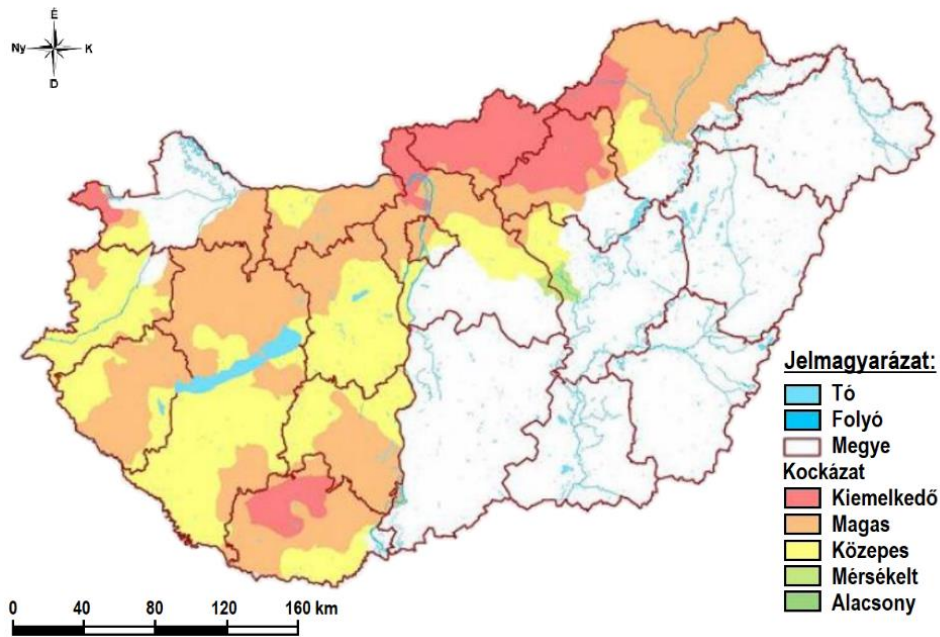
A szélsőséges vízháztartási jelenségek egyik fő megjelenési formájaként számos alacsony hegyvidéki és dombvidéki települést érintenek villámáradások növekvő intenzitással és gyakorisággal, emberi és pénzügyi veszteségekkel. Ezek levonulása gyorsabb, mint a folyókon kialakuló árvizeké, és intenzitásából, kiugró mennyiségéből adódóan komoly veszélyt jelent a természeti és az épített környezetre. A jelenlegi gyakorlatban általános, hogy a heves csapadékesemények során lezúduló vízmennyiség felhasználás nélkül, rövid időn és úton belül vízvezető létesítményekben folyik el a területről és jut be a befogadóba. Ez a módszer nem előremutató és káros is lehet, ha a vizek továbbítására szolgáló létesítmények és befogadók nem rendelkeznek megfelelő kapacitással, vagy nincsenek rendszeresen karbantartva. A probléma másik oldala, hogy a víz ilyen módon történő gyors kiürülése egy adott területről a későbbi, egyre hosszabbodó aszályos időszakokban hozzájárul a vízhiány fokozódásához.

Ezen belvizes és szélsőségesen vízhiányos időszakok váltakozása miatt egyre nagyobb szükség van a fenntartható szemléletű (bel)vízgazdálkodásra. Magyarországon a folyók ár hullámai jellemzően a folyók mentén kiépült árvízvédelmi töltések (és a természetes magas partok) között, rendezett mederben, a hullámtéren vonulnak le, így a mentett oldalon lévő területek mentesülnek az árvizek elöntéseitől. A síkvidékeken megjelenő belvízi elöntés részben ennek a kiépült töltésrendszernek a következménye (Priváczki-Juhászné Hajdu, Muhoray 2020). A töltéssel elzárt mély fekvésű területekről a „belvíz” elvezetését több ezer km csatornahálózat és több száz szivattyútelep biztosítja, de még a belvízzel nem veszélyeztetett területekről is vízvezető létesítményekben felhasználás nélkül folyik el a víz, ami később nagyon hiányzik. A gátakkal kizárt belvíz, a lecsapolt víz miatti aszály, a mélyülő folyómedrek és emelkedő árterek okozta nagyobb árvízi kockázat és a szárazság egyre kiterjedtebb térhódítása nem fenntartható, és ez a megállapítás a globális éghajlatváltozás miatti szélsőséges meteorológiai és hidrológiai eseményektől függetlenül is igaz.

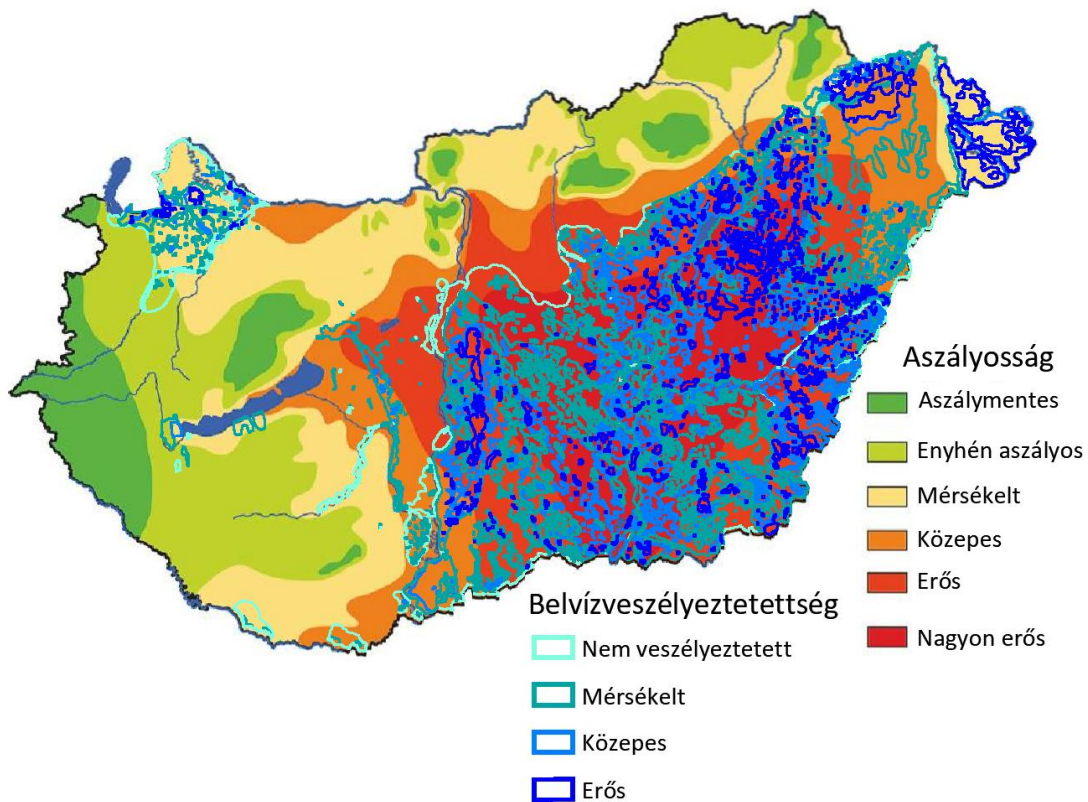
2.2. Síkvidéki területek

A síkvidéki településeket érintő szélsőséges éghajlati jelenségek között az egyik legjelentősebb problémát a növekvő vízhiányos időszakok okozzák. Ugyanakkor az egyre növekvő hosszúságú aszályokat megszakító vízbő időszakok alatt a folyókon levonuló árvizek és a területi elöntések formájában megjelenő belvizek károkozása egyaránt sújtja hazánk területét, az Alföldet kiemelten.

Látható a következő ábrán, hogy azok a területek, melyek valamilyen szintű belvívveszélyeztetettséggel bírnak, ezzel együtt az erősen, vagy a nagyon erősen aszályos zónába is tartoznak.

2. ábra Magyarország villámárvíz veszélytérképe (Forrás: Kelemen et al. 2016)

3. ábra Magyarország zonális-aszály térképe a Pálfai-féle belvívveszélyeztetettségi kategóriák megjelenítésével (saját szerk.)

3. A LEFOLYÁSSLASSÍTÁS GYAKORLATI MÓDSZEREI

Valós megoldást elsősorban egy komplex szemléletváltás jelentene, melynek keretében a vízre nem, mint kárveszély forrásra, hanem mint értékre, erőforrásra kellene tekinteni. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy a vizek hasznosításának alapja a víz tározása kell legyen akár természetes, illetve mesterséges tározókban vagy szántóföldeken (Szlávik 2013), ami lehetőséget nyújt a fölös vizek késleltetett beszivárgására. A kulcs az összegyülekezés meghosszabbítása, az összegyülekezési idő elnyújtása.

A lefolyást több tényező befolyásolja, többek között morfológiai, meteorológiai, geotechnikai és földhasználati jellemzők. Ezért, ha számottevő eredményt szeretnénk elérni, akkor a teljes vízrendszer komplex vizsgálata elengedhetetlen a beavatkozási módszerek meghatározása szempontjából, melynek mind a jelenlegi, mind a klímaváltozás alapján előre jelzett állapotok szerinti vízgyűjtőkre, területekre ki kell térniük. Nem elegendő csupán a tározási kapacitás megnövelése vízgyűjtő szinten, már elég korán, a felsőbb vízgyűjtő szakaszokon szükséges kisebb visszatartásokat eszközölni akár visszatartó műtárgyak, természetes és mesterséges gátak, akár tározók, tavak formájában (VGT3 JVK Vitaanyag).

Legalapvetőbb védekezési módnak kell tekinteni a csapadékos, vizesebb időszakokban történő víz felhalmozásra, helyben tartásra, tározásra, majd száraz időszakokban azok hasznosítására. Nyilván ez nem mindenhol, és minden körülmények között valósítható meg, de fel kell ismerni hol vannak olyan lehetőségek, melyek viszonylag olcsón alkalmazhatók.

Bizonyos esetekben teljes vízfolyásszakaszokon vissza kell térni a természetes állapothoz, meg kell őrizni az árterületeket, belvíz gyűjtőket, természetes növényzetet, ahol ezek kiirtásra kerültek, vissza kell állítani a korábbi állapotokat, meg kell szüntetni a talajba való befolyást gátló létesítményeket (burkolatokat). A VGT3 JVK Vitaanyagában is kihangsúlyozásra kerül, hogy *mindezen beavatkozások a vízgyűjtők egészére levetítve a települési és területi vízgazdálkodás összehangolásával, egymással kombinálva képeznek csak pozitív hatásokat.*

Alább azokat a vízepítési megoldásokat soroljuk fel alkalmazhatósági területük szerint, amelyek Magyarországon a legszélesebb körben használhatónak ítélnünk az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodásban. Ezek olyan műszaki megoldások, melyek egyszerűek és könnyen kivitelezhetők, ugyanakkor nagyon is hathatós válaszlépések lehetnek az éghajlatváltozás következtében kialakult és a jövőben várhatóan fokozódó vízhiányra.

3.1. Hegy- és dombvidéki vízmegtartás

Tekintettel arra, hogy a villámárvíz problémák jelentős részét – közvetlenül vagy közvetve – a csapadékvizek okozzák, ezért az alábbi megoldások is a csapadékvizekkel való gazdálkodást alkalmazzák.

Dombvidéken javasolható beavatkozástípusok:

- Hullámsánc, ami mesterséges tereprendezés, mely a terepi szintvonalakkal párhuzamosan gátat képez, így megakadályozva, késleltetve a terepi lefolyást
- Gyepes vízelvezető árok alkalmazása burkolt árok helyett

- Gyepes beszivárogtató teknők kialakítása, a lefolyás szikkasztása céljából
- Tavak kialakítása a felszíni lefolyás tározására
- Vízmosáskötés kőgáttal vagy beton műtárggyal
- Rőzse- és rönkgátak a gyülekezési idő növelésére
- Vízmosásfenék megkötése, lépcsőzetessé alakítása alacsony fenékgátakkal
- Patakmedrek visszaállítása természetes állapotukba, mederburkolatok eltávolítása
- Vízfolyás visszakanyargósítása, levágott kanyarulatok visszacsatolása, mesterséges folyópartok eltávolítása
- Ártéri helyreállítás és kezelés, ártér visszacsatolása vizes élőhely létrehozásával, erdősítéssel, puffertározó telepítéssel árvízcsúcs csökkentés céljából
- Természetes beszivárgás helyreállítása a talajvízbe, emésztőkkel, mesterséges felszín alatti vízpótlással

1. kép Hullámsánc (forrás: <https://www.alamy.com/>)

2. kép Tározó tórendszer Püspökszilágyon (saját fotó)

3. kép Rönkgát Püspökszilágyon (saját fotó)

3.2. Síkvidéki lefolyáslassítás

Az alábbi megoldások főként a természetes vizekkel való gazdálkodást alkalmazzák, de ezzel egyidőben törekedni kell a komplex megoldások alkalmazására és akár a szürke vizekkel való gazdálkodás lehetőségét is fel kell ismerni.

Síkvidéken javasolható beavatkozástípusok:

- Gyepes beszivárogtató teknő
- Kisebb tavak, tározók, medencék létesítése
- Időszakos vízfolyások, felhagyott belvízcsatornák helyreállítása, visszakapcsolása a víz-elvezető rendszerbe, esetleges időszakos elzárásuk
- Természetes beszivárgás helyreállítása a talajvízbe
- Vizes élőhelyek helyreállítása, kezelése
- Ártéri helyreállítás és kezelés
- Vissza-kanyargósítás, holtágak visszacsatlakoztatása
- Vízfolyások visszaállítása természetes állapotukba – gátak és egyéb hosszanti akadályok eltávolítása, partvédelem eltávolítása
- Mesterséges folyópartok eltávolítása
- Polderterületek újrahasznosítása
- Szürkevizek visszatartása, visszavezetése a talajba

4. kép Csapadékvíz tározó tó Ruzsa belterületén (saját fotó)

5. kép Babócsai Bika-rét vízutánpótlásának javítása (forrás: www.turizmusonline.hu)

6. kép Települési tisztított szennyvíz elszivárogtatása a talajba Ruzsán (saját fotó)

A fentiekben ismertetett beavatkozások bármely magánszemély, kis- vagy akár nagyobb település számára alkalmazhatók, azonban a megvalósítás akadályai sokszor az, hogy a jelenlegi szabályozási környezetben a különböző létesítményeknek meglehetősen bonyolult és szerteágazó környezetvédelmi és vízjogi előkészítési folyamatokon kell keresztülmenniük mielőtt az első „kapavágás” megtörténhet. A lefolyáslassítás hatékony megvalósításához elsődleges feladat lenne a vízvisszatartás fogalmának bevezetése a jogszabályokba, és a hatáskörök, felelősségek lehatárolása, hasonlóan az árvízvédelemhez. Erről bővebben a 4. és 5. fejezetekben olvashatunk.

3.3. Agrotechnikai módszerek jelentősége a vízgazdálkodásban

A lefolyáslassítás egy rendkívül komplex feladat, ezért nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy a hidrológiai problémák kialakulásának nem csak vízgazdálkodási, hanem talajtani okai is vannak,

melyek nagy részben – de nem kizárólagosan – talajdegradációs problémákból fakadnak. Ezért a hidrológiai problémák és azok kezelése korántsem szűkíthető a vízrendezés és a vízügyi ágazat feladatkörébe, mert az agráriumnak, a földet művelő gazdáknak is kiemelkedő szerepe van benne. Azonban sajnos napjaink gazdálkodóinak és törvényhozóinak körében kevésbé ismert, hogy a mezőgazdasági területek eróziója és a felszíni lefolyás csökkentésének egyik leghatékonyabb módja a mezőgazdasági termelésben és gazdálkodásban használt módszerek megfelelő alkalmazása lenne. Pedig az *agrotechnika jelentőségének alábecslése, illetve figyelmen kívül hagyása az erózió és vilámárvizek pusztításának egyik gyökérok*a (Kohut, 2020). A víz erózió megelőzését szem előtt tartó mezőgazdasági módszerek alkalmazása nélkül a jelen tanulmányban is tárgyalt lefolyáslassító hidrotechnikai megoldások nagy része csak „tüneti kezelést” nyújthat. Holott a problémák jelentős hányada a helyes mezőgazdasági gyakorlat megválasztásával kezelhető lenne már a forrásnál, így kisebb mértékben volna szükség vízgyűjtő- vagy vízfolyás szintű beavatkozásokra.

A talaj a legfontosabb víztároló, nedvesség pufferelő közeg, de ha a talajok degradációjának eredményeképpen csökken ezen funkciója, akkor a csapadékok szélsőséges eloszlása sokkal könnyebben okozhat időszakos vízhiányt, illetve víztöbbletet az érintett területeken. Azonban fontos, hogy önmagában a talaj helyi vizsgálata nem minden esetben ad választ a probléma okára, mert térbeli és domborzati összefüggéseiben is vizsgálni kell a vízrendezési kérdéseket. Például a talajdegradáció okozta beszivárgási, illetve víztöbblettel kapcsolatos problémák felszíni megjelenése sokszor nem a degradáció helyszínén, hanem a domborzat okozta felszíni vízösszefolyási rendszerek által meghatározott helyeken alakul ki, akár például egy település belterületén.

Ugyanakkor a talajdegradáció megállítása nem csak a mezőgazdasági művelésű területek környezetében lévő lakóterületek épségének megőrzése szempontjából szükséges, hanem a termelés sikeressége miatt is elengedhetetlen, hiszen a növénytermesztés alapfeltétele a helyben meglévő humuszos termőréteg. Mivel a lefolyó víz a talaj legértékesebb szegmensét, a humuszban gazdag réteget viszi el, magával sodorva a kijuttatott növényvédő szerek és műtrágyák egy részét is (Győri, 2018), ezért amellet, hogy biztonsági és környezeti kockázatot jelent, gazdasági kár is egyben.

Mezőgazdasági területeken a talajerózió, lepusztulás és lemosódás kialakulásának kiváltó okai összetettek. A természetföldrajzi tényezőkön túl az emberi tényezők is jelentős szerepet játszanak benne, mivel sajnos a mai mezőgazdasági társadalmunk úgy rendezkedett be, hogy a lehető legtöbb haszon érdekében a művelésbe vont területek maximalizálására törekedjenek a gazdálkodók, ami sok esetben jár egykori árkok, füves és fás területek megszüntetésével, beszántásával és bevetésével (Győri, 2018), a táblák közti utak megszüntetésével. A részletekbe nem bocsátkozva, a mezőgazdasági területek fokozott eróziójának agrártechnológiai okai lehetnek még például a helytelenül megválasztott művelési ág, a táblaméret nem megfelelő kialakítása, a talajvédő művelési módok alkalmazásának hiánya (lejtőirányú szántás, mélyszántás hiánya, túlművelés, szakaszolás hiánya, stb.), a védősávok hiánya vagy rossz elhelyezkedése, túllegeltetés, valamint a rosszul összeállított vetésszerkezet. Ráadásul ma már széles körben használatosak a mezőgazdaságban a nagytömegű művelőeszközök (Kohut 2020), melyek nemcsak az eketalp kialakulása és a taposás miatt károsak, hanem a felesleges bolygatás, forgatás, tehát a túlművelés miatt és a közvetett hátsként szükségessé váló műtrágya- és vegyszerhasználat miatt is. A túlművelés, illetve a nem megfelelő időben és talajállapotban elvégzett talajművelési beavatkozás következtében a negatív hatások egymást követő láncolatának eredményeként a szerkezeti elemek szétverése, szétesése,

a talaj elporlasztása, valamint a rugalmasságát és ellenálló-képességét veszített talajok tömörödése következik be.

A mezőgazdasági talajok szerkezeti degradációja országos mértékben igen jelentős probléma, és mára a magyar termőtalajok 70-80%-ára jellemző a felső réteg fokozott degradáltsága és ennek következtében a vízbefogadó képesség jelentős leromlása (Dobos 2022). Az így kialakult megfelelő vízfelvételi képesség hiányában a pangó víz a növénytermesztésben is jelentős károkhoz vezet, ezért a jelenlegi rossz gyakorlat az az, hogy a gazda megpróbál minél gyorsabban és hatékonyabban megszabadulni a többletvíztől. Ez a víz viszont később nagyon hiányzik a termelésből, pótlása igen nagy erőforrás igényel bír. Talajokban történő visszatartása nemcsak gazdasági, de nagyon fontos környezet- és klímavédelmi érdekünk lenne. Az ördögi kört tovább erősíti, hogy a szerkezetiileg degradált talajaink esetén a klímaváltozás tovább növeli a negatív hatásokat.

4. ábra Példák a talaj tömörödés okozta degradációra (bal oldali kép forrása: <https://soil4life.eu>, jobb oldali kép saját fotó)

A fent felsorolt problémák kezelése széleskörű intézkedéseket igényelne mind döntéshozói, gazdálkodói és társadalmi oldalról, kezdve a jogszabályalkotásnál, a gazdálkodók ismereteinek bővítésén át a technikai segítségnyújtásig. Azt is szem előtt kell tartani, hogy a talaj átalakulása nem valósul meg egyik napról a másikra, tehát a talajművelésben végrehajtott változtatások hatása

időben később jelentkeznek. Körülbelül 3-5 év csökkentett talajművelés vagy direktvetés szükséges ahhoz, hogy a vízgazdálkodást (vízvezető képesség, vízkapacitás) érintő pozitív hatások érvényesüljenek. A csökkentett talajműveléssel például a lefolyást körülbelül 50%-kal, míg az eróziót 90%-kal lehet mérsékelni (NAK 2019).

A fentiekből láthatjuk, hogy a vízigény-gazdálkodási beavatkozások részeként, a vízepítési beavatkozásokkal párhuzamosan végre kellene hajtani egy mezőgazdasági technológia váltást is, a gazdálkodás szerkezetének megváltoztatását annak érdekében, hogy a víz visszatartás valóban hosszú távon eredményes és hatékony lehessen.

4. LEFOLYÁSSLASSÍTÓ BEAVATKOZÁSOK JÓVÁHAGYÁSI FOLYAMATA

Mivel minden csepp víz megtartására szükség van, ezért nagy szükség lenne minden egyes beavatkozásra. Egy projekt első lépése a koncepcionális tervezés után az engedélyezés, azonban Magyarországon ez olyan szerteágazó és bonyolult jelenleg, hogy már önmagában visszariasztó lehet akkor, ha az adott Önkormányzat, vagy beruházó nem teljesen elkötelezett a víz visszatartás megvalósítása mellett.

Első lépésben a vízjogi kérdések vizsgálata során egy-egy létesítmény esetében el kell dönteni, hogy vízilétesítményt hozunk-e létre, és azt is, hogy a létrehozott létesítményt építménynek kell-e tekinteni. A létesítés szempontjából vizsgálni kell a létesítmény tervezett helyét, alaprendeltetését, létesítési, környezetvédelmi és természetvédelmi szempontból. Vizsgálni szükséges továbbá, hogy milyen egyéb engedélyek beszerzése szükséges az adott létesítmény megvalósításához. Miután a vízmegtartás nagyobb részben nem vízügyi, hanem mezőgazdasági kérdés, így a szemlélet szempontjából vizsgálni szükséges a termőfölddel és az erdővel kapcsolatos jogszabályokat is. A finanszírozás és üzemeltetés szempontjából pedig nem mellékes kérdés a tulajdonjog tisztázása, és az üzemeltetési költségek forráslehetőségének tisztázása.

4.1. Szemléleti problémák a magyar vízgazdálkodási ágazatban

Ahhoz, hogy megértsük a jelenlegi helyzetet, a vízgazdálkodással kapcsolatos jogszabályok megalkotásának alapszemléletét kell megismerni, melynél sokkal dominánsabb kérdésként merült fel a vizek kártételei elleni védekezés, illetve a megfelelő ivóvíz ellátás és szennyvízelvezetés kérdése, mint a vízmegtartás. Vélhetően ennek oka az, hogy a vizek kártétele nem csak a környezetre, hanem az emberi életre is közvetlen veszélyt jelenthet, ami igaz a nem megfelelő ivóvíz ellátás és szennyvízelvezetés esetére is.

Az, hogy egy adott terület sivatagosodik, közvetlenül nem jelent veszélyt az emberi életre. A Homokhátságon is lehet élni, hiszen a településeken az ivóvíz ellátás biztosított, csak a termőföldek kívánt megművelésére nincs lehetőség. A déli országokhoz képest a külterületi tűzesetek sem olyan gyakoriak a pusztán, ami miatt a vízhiányt a legveszélyesebb kategóriába kellene sorolni. Tehát a szárazság az emberi élet szempontjából nem olyan veszélyes, mint az árvíz vagy a lakott területeket is veszélyeztető belvíz. Talán ez az oka annak, hogy a hatályos jogszabályok nem kezelik azonos súllyal az aszályt és a vízmegtartás kérdését.

Mindazonáltal a vízgazdálkodásról szóló törvény szerint a vizek kártételei elleni védelem és védekezés (vízkárelhárítás) a károsan sok vagy *károsan kevés víz elleni szervezett tevékenységet is jelenti*. A törvény alapján viszont nem állapítható meg, hogy a károsan kevés víz elleni szervezett tevékenységben mi az állam, mi az önkormányzat, és mi az egyén szerepe és felelőssége. *Ha a*

feladatot nem rendelik adott szervezethez vagy személyhez, akkor a finanszírozás sem biztosítható, illetve a feladat ellátása sem megkövetelhető.

4.2. Vízjogi engedélyezés a jelenlegi gyakorlatban

A törvény olyan kiterjesztően határozza meg a fogalmakat, hogy ennek alapján nem mindig határolható le egyértelműen sem a helyszín alapján, sem a létesítmény alapján a vízügyi eljárás szükségessége. A lefolyáslassítást biztosító létesítmények vízjogi létesítési engedélyezési szempontból három kategóriába sorolhatók;

5. BIZTOSAN VÍZJOGI ENGEDÉLY KÖTELES LÉTESÍTMÉNYEK

Abban az esetben, ha egy létesítményt vízilétesítménynek kell tekinteni, a létesítménynek meg kell felelnie a vizek hasznosítását, védelmét és kártételeinek elhárítását szolgáló tevékenységekre és létesítményekre vonatkozó általános szabályokról szóló 147/2010. (IV. 29.) Korm. rendelet, a vizek hasznosítását, védelmét és kártételeinek elhárítását szolgáló tevékenységekre és létesítményekre vonatkozó műszaki szabályokról szóló 30/2008. (XII. 31.) KvVM rendelet előírásainak, a szakmai szabályoknak és előírásoknak.

A vízilétesítmény az Étv. (1997. évi LXXVIII. törvény) szerinti építmény, így az Étv. és az OTÉK előírásainak is meg kell feleljen. Ilyen előírások többek között az állékonyság és a mechanikai szilárdság.

A vízilétesítmény megvalósítása építőipari tevékenység, így a szakági jogszabályokon felül az építőipari kivitelezési tevékenységről szóló 191/2009. (IX. 15.) Korm. rendelet előírásait is be kell tartani.

Ilyenek például a vissza-kanyargósítás, vízfolyáson elhelyezésre kerülő záportározó, szükségtározó, szűrkevíz újra hasznosításához szükséges létesítmények.

Biztosan nem vízjogi létesítési engedély köteles létesítmények

Ezen belül két eset állhat elő;

Más hatóság engedélyével vagy más hatósághoz történő bejelentéssel létesíthető:

Amennyiben nem vízjogi létesítési engedélyköteles létesítmény kialakítására kerül sor, még mindig kimondható, hogy építőipari kivitelezési tevékenységgel hozható létre és építménynek minősül, és többek között igazolni szükséges a betervezett építési termék megfelelőségét, ami újabb akadályokat gördít a megvalósítás elé.

Tehát az előzőek alapján nem csak azt kell eldönteni, hogy vízilétesítményt hozunk-e létre, hanem azt is, hogy a létrehozott létesítményt építménynek kell-e tekinteni. Például ilyen a hullámsánc, gyepes vízelvezető árok (ha kizárólag az ingatlan határain belül kerül kialakításra, és az ingatlan határain belül torkollik befogadóba), kisebb tavak, belvíztározók saját ingatlanon, vízzel borított területek meghagyása, vizes élőhelyek helyreállítása.

Engedély nélkül végezhető tevékenységek: Például az eredeti vízszállító képesség helyreállítását célzó tevékenységek, természetes beszivárgás helyreállítása a talajvízbe, ártéri helyreállítás és kezelés.

Csak több szempont alapján dönthető el a vízjogi létesítési engedélyezési szükségessége

Ezek azok az esetek, ahol a létesítmény helyszíne, és rendeltetése alapján kell meghozni a döntést, például a gyepes vízvezető árok, rönk és rőzsegátak, vízmosáskötés gáttal, vízmosásfenék megkötése, véstározó, záportározó nem vízfolyáson történő elhelyezése, tavak/mocsarak helyreállítása attól függően, hogy mit tekintünk tónak, belvíztározó attól függően, hogy vízfolyással van-e kapcsolata.

Amikor az engedélyezés szükségességének kérdését vizsgáljuk, nem szabad szem elől téveszteni az *üzemeltetési kérdéseket* sem. Amennyiben egy létesítmény vízügyi hatósági engedély nélkül létesül, abban az esetben a létesítmény nem kap vízjogi üzemeltetési engedélyt sem, így nem lesznek előírva a későbbi üzemeltető részére a kötelezően ellátandó üzemeltetési, karbantartási feladatok, és nem lesz a hatóságnak ellenőrzési felügyeleti joga a létesítmény tekintetében.

További hiányosságok is nehezítik az egyértelmű eljárást. A vízgazdálkodásról szóló 1995. évi LVII. tv 16. § ugyan előírja a károk megelőzésében vagy elhárításában érdekelt kötelezettségét is, de a feladat tartalmára és a kikényszerítés módjára vonatkozó részletszabály nincs.

Az önkormányzat a vizek kártételeivel kapcsolatos feladat ellátásának ellenőrzési lehetőségét az 1995. évi LVII. tv a Vízügyi Igazgatóságokhoz rendeli, de a végrehajtás szabályozása csak az árvízvédelmi készütség esetén ellátandó feladatokra, illetve a védelmi tervek tartalmára korlátozódik.

A vízügyi igazgatóságok feladata az önkormányzati védekezés szakmai irányítása, de eszközzel nem rendelkezik a feladat ellátásának kikényszerítéséhez.

Az árvízvédelmi tervek esetében véleményezési jogköre van a vízügyi igazgatóságoknak, de nem találtunk olyan eljárást, ami a tervek hatóság általi jóváhagyásáról rendelkezne, és arról sincs előírás, hogy a hibás vagy hiányos tervek benyújtása esetén ki kötelezheti a benyújtót annak kijavítására. (232/1996. (XII. 26.) Korm. rendelet, 10/1997. (VII. 17.) KHVM rendelet)

A magánszemélyek vonatkozásában nincs szabályozva sem a részvételi kötelezettség, sem a szankcionálás lehetősége.

5.1. Környezetvédelmi engedélyezés jelenleg

A vízjogi engedélyezéshez hasonlóan a környezetvédelmi engedélyezési, vagy előzetes vizsgálati kötelezettség sem az összes vizsgált létesítmény esetében áll fenn.

A környezeti hatásvizsgálati és az egységes környezethasználati engedélyezési eljárásról szóló 314/2005. (XII. 25.) Korm. rendelet az 1. mellékletében sorolja fel a környezetvédelmi engedélyköteles tevékenységeket, a 3. számú mellékletében pedig a környezetvédelmi hatóság előzetes vizsgálatban hozott döntésétől függően környezeti hatásvizsgálatra kötelezett tevékenységek körét. A 3. fejezetben felsorolt beavatkozások az 1. táblázatban bemutatott kategóriák valamelyikébe tartozhatnak a létesítmény jellegétől, elhelyezkedésétől és méretétől függően.

1. táblázat 314/2005. (XII. 25.) Korm. rendelet 3. számú mellékletének részlete

Sorsz.	Tevékenység	Küszöbérték, feltétel
103.	Szennyvíztisztító telep (amennyiben nem tartozik az 1. számú mellékletbe)	a) 10 000 lakosegyenérték-kapacitástól
		b) 15 ha-tól <i>természetközeli szűrőmezős elszikkasztó rendszer</i> , 50 ha-tól öntözéses szennyvízelhelyezés esetén
		c) felszín alatti <i>vízbázis védőövezetén</i> (ha a tevékenység megkezdését a vízbázisok, a távlati vízbázisok, valamint az ivóvízellátást szolgáló vízilétesítmények védelméről szóló jogszabály a védőövezeten nem zárja ki), <i>védtett természeti területen, Natura 2000 területen</i> , barlang védőövezetén méretmegkötés nélkül
122.	Duzzasztómű vagy tározó (amennyiben nem tartozik az 1. számú mellékletbe)	a) 1 millió m ³ duzzasztott, illetve tározott vízmennyiségtől
		b) <i>vízbázis védőövezetén</i> (ha a tevékenység megkezdését a víz-bázisok, a távlati víz-bázisok, valamint az ivóvízellátást szolgáló vízilétesítmények védelméről szóló jogszabály a védőövezeten nem zárja ki), <i>védtett természeti területen, Natura 2000 területen</i> , barlang védőövezetén méretmegkötés nélkül
		c) védett természeti területen, Natura 2000 területen méretmegkötés nélkül
124.	Halastó vagy tórendszer (amennyiben nem tartozik az 1. számú mellékletbe)	a) 30 ha-tól
		b) 5 ha-tól intenzív halastó vagy tórendszer esetében
		c) védett természeti területen, Natura 2000 területen méretmegkötés nélkül
127.	Vízfolyásrendezés (kivéve az eredeti vízvezető- képesség helyreállítására irányuló, fenntartási célú iszapeltávolítást és rézsűrendezést, amennyiben az a vízgyűjtő-gazdálkodás egyes szabályairól szóló kormányrendeletben előírtak szerint a vizek állapota romlásának megelőzését, megakadályozását szolgálja)	a) 1 km vízfolyáshossztól
		b) 50 m <i>vízfolyáshossztól vízbázis védőövezetén</i> (ha a tevékenység megkezdését a víz-bázisok, a távlati víz-bázisok, valamint az ivóvízellátást szolgáló vízilétesítmények védelméről szóló jogszabály a védőövezeten nem zárja ki)
		c) védett természeti területen, Natura 2000 területen, barlang védőövezetén méretmegkötés nélkül

Fentiek alapján a környezetvédelmi hatóság előzetes vizsgálatban hozott döntésétől függően környezetvédelmi engedély köteles tevékenység lehet *természetvédelmi területen, Natura 2000 területen*, vagy *vízbázis védőövezetén* tervezett létesítmény. A környezetvédelmi engedélyezéshez környezeti hatástanulmányt (továbbiakban: KHT) kell készíteni.

Jelenleg általában az eljárás leegyszerűsítése a cél, tehát vagy Előzetes Vizsgálati Dokumentáció (továbbiakban: EVD) készül, mely esetben a környezetvédelmi-természetvédelmi hatóság hatáskörében dönt a további vizsgálatok szükségességéről, vagy pedig nem zajlik előzetes vizsgálat sem, ekkor pedig a környezetvédelmi előírások leggyakrabban az engedélyezési terv, kiviteli terv környezetvédelmi összefoglalójába kerülnek bele, viszont ekkor általában szakhatósági kontroll nélkül.

Az egyszerűsítés gyakori szándéka érvényes a **természetvédelmi vonatkozásokra** is, de meglehetősen bonyolult természetvédelmi értékelés, engedélyeztetés válhat szükségessé abban az esetben is, ha nem EVD/KHT köteles az eljárás. Ennek többféle oka van:

- A TVT (természetvédelmi törvény, 1996. évi LIII. törvény) nagyon sok mindenre tesz általános érvényű, nagyon általános megfogalmazású megállapításokat, előírásokat, utóbbiakhoz gyakran nem egyértelműen definiálja a hatósági eljárási utat.
- A nyilvános és többé-kevésbé hiteles természetvédelmi adatbázisok, pl. OKIR gyakran hiányosak. Szinte követhetetlen az ex lege védett értékek adatbázisa (némelyik esetében, pl. források, lápok, maga az OKIR is bevallotta "tájékoztató jellegű).
- *A helyi jelentőségű védett természeti területek esetében egyelőre az adott önkormányzat (annak a jegyzője) az elsőfokú természetvédelmi hatóság, aki azonban erre jellemzően nincs felkészülve.*
- *A védett fajok, védendő természeti területek állományai, élőhelyfeltételei folyamatosan változnak. Megszűnhetnek vagy egészen új helyen is létrejöhetnek. Ez országos szinten követelhető, védett területeken általában van követő monitoring, de az sokszor nem naprakész. Emiatt bármilyen helyszínen szükség lehet a természetvédelmi helyzet, állapot értékelésére, és erre elvileg a tervező, beruházó attól függetlenül köteles, ha nem védett, Natura 2000 területen járunk.*

Az EVD/KHT kötelező létesítményeknél a (természetvédelmi) eljárás elég kiforrott, az elvárt formai standardok, protokollok jól megfogalmazottak. Ha viszont nincs EVD/KHT készítési kötelezettség, Natura 2000 területen akkor is természetvédelmi engedély-köteles a létesítmény. Ezt a gyakorlatban a hatóság egy Natura 2000 hatásbecslés elkészítésével szokta lefedni.

A TVT-ben számos tevékenység esetében (a gyep feltöréséhez, felújításához, felülvizsgálathoz, öntözéséhez, legeltetéshez, kaszáláshoz; a terület helyreállításához, jellegének, használatának megváltoztatásához; járművel történő közlekedéshez) szerepel, hogy azt "természetvédelmi engedély" alapján lehet csak végezni akkor is, ha egyébként a létesítmény nem EVD/KHT köteles. Ennek a "természetvédelmi engedélynek" az eljárása nem kőbe vésett, eseti, ötletszerű megoldások születhetnek az engedélyt megalapozó szakértői anyagok és a szükséges konzultációk (pl. illetékes nemzeti park igazgatóságok bevonása) tekintetében is.

A **kulturális örökség védelméről** szóló 2001. évi LXIV. törvény határozza meg azt, hogy mely beavatkozások esetében szükséges előzetes régészeti dokumentáció készítése. A földmunkával járó beavatkozásokkal, fejlesztésekkel, beruházásokkal, beleértve az ásványi vagyon kitermelését is (a továbbiakban együtt: beruházások), a nyilvántartott régészeti lelőhelyeket jogszabályban meghatározott esetekben és módon el kell kerülni.

Tájvédelmi szempontból abban az esetben szükséges külön vizsgálat, ha környezetvédelmi eljárás köteles a tevékenység. Ez alól egyetlen tájvédelmi vonatkozású tevékenység jelent kivételt, a fakivágás. Amennyiben egy létesítmény megvalósítása fák kivágását vonja magával, abban az esetben attól függően kell eljárni, hogy az adott fa vagy fák hol található, kinek a tulajdonában állnak. Amennyiben erdőterületen vannak, akkor az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról szóló 2009. évi XXXVII. törvény (erdőtörvény) hatálya alá esnek, hogyha Natura 2000 területen, akkor az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről szóló 75/2004. (X. 8.) Korm. rendelet szabályozza. Ezekon kívül attól függően, hogy közterületen, magánterületen, belterületen vagy külterületen van-e a kivágandó fa, a fás szárú növények védelméről szóló 346/2008. (XII. 30.) Korm. rendelet, ill. helyi önkormányzati rendeletek előírásait kell alkalmazni.

Talaj- és felszín alatti vízvédelmi szempontok között figyelembe kell venni, hogy a területen van-e vízbázis, illetve vízbázis védőterületének felszíni vetülete. Amennyiben igen, abban az esetben bizonyos létesítmények (pl. szikkasztó medence, polderterület újrahásznosítása) csak részletes vizsgálatokat követően alakíthatók ki a területen.

Szürke vizek hasznosítása és a tározók, medencék tervezése és létesítése során figyelembe kell venni az adott terület felszín alatti víz állapota szempontjából megállapított érzékenységi kategóriát. A fokozottan érzékeny területeken tilos olyan tevékenység végzése, amelynek következtében a fedőrétegek eltávolítása révén felszínre kerül a felszín alatti víz.

Továbbá figyelembe kell venni a beruházási terület korábbi használatának jellegét, és hogy ebből kifolyólag van-e esetlegesen szennyezés a talajban, felszín alatti közegben. Amennyiben például korábban illegális hulladéklerakóként szolgált a projekt területe, akkor számolni kell azzal, hogy a bolygatás vagy a vizek áramlásának megváltoztatása következtében a szennyezés mobilizálódik, felszíni vízbe vagy felszín alatti vízbe jut és terjed. Ilyen esetben először a szennyezés felszámolását kell célul kitűzni, és ezt követően kezdődhet meg a vízvisszatartást szolgáló létesítmények kialakítása.

6. JOGSZABÁLY-VÁLTOZTATÁSI JAVASLATOK

A vízhiány problémájára azonnali és hathatós válaszlépések szükségesek, azonban ez – mint az előző fejezetben olvashattuk – sok esetben túlbonyolított és költséges eljárásokon kell, hogy áteszen már a projekt tervezésének fázisban. A hatékony lefolyáslassítás tehát az eddigi gyakorlattól eltérő megoldásokat kíván jogszabályi szempontból is, így első lépésben a jogalkotás terén kellene fellépni és átláthatóvá, könnyebben megvalósíthatóvá tenni a vízvisszatartást szolgáló műszaki megoldásokat.

Általánosságban igaz, hogy a hatályos vízgazdálkodási *jogszabályok fogalmi közé be kell vezetni a lefolyáslassítás, és a vízmegtartás fogalmát*, és ugyanolyan szinten kell szabályozni ezeket a védekezési módokat, mint az árvíz és belvízvédelmet.

Az Országos Vízügyi Főigazgatóság által közreadott Vízirajzi fogalomtárban sem szerepel a lefolyáslassítás, de itt már megjelenik önálló fogalomként a vízvisszatartás fogalma:

Vízvisszatartás: „A síkvidéki víztározás, tágabb értelemben a belvízgazdálkodás fontos eszköze a belvízvisszatartás és a belvíztározás. Előbbi azt jelenti, hogy egy adott területre lehullott csapadék visszatartásra kerül az arra alkalmas helyen, utóbbi alatt a vízgyűjtőterületről levezetett belvíz tározása értendő. Mindkét esetben sokoldalú vízügyi, műszaki mezőgazdasági tevékenység együttes, összehangolt megvalósításáról van szó.”

Ennek alapján a vízgazdálkodásról szóló 1995. évi LVII. törvény 1. sz. mellékletébe be kell emelni a vízvisszatartás fogalmát, és új fogalomként meg kell határozni a lefolyáslassítást. Az új fogalmak normaszövegben való megjelenése mellett a törvényben kell meghatározni a feladatokat és a hatásköröket is.

A törvény módosításával egyidőben a vizek hasznosítását, védelmét és kártételeinek elhárítását szolgáló tevékenységekre és létesítményekre vonatkozó általános szabályokról szóló 147/2010. (IV. 29.) Korm. rendelet és a 30/2008. (XII. 31.) KvVM rendelet kiegészítése is szükséges a károsan kevés víz elleni védekezés szabályozására.

6.1. Vízgyűjtő szintű tervezés igénye

A megfelelő jogszabályi környezet megteremtése mellett a vízhiány elleni védekezés rendszerbe szervezett intézkedések formájában lehet a leghatékonyabb, mint ahogyan azt a VGT készítői is megfogalmazták. Ezért nem célszerű egyedi létesítményeknek tekinteni az adott részvízgyűjtő területen megvalósuló beavatkozásokat, mivel ezek együttesen, egymást kiegészítve tudják ellátni az ideális védelmi és vízmegtartást szolgáló funkciókat. Sokkal hatékonyabb volna, ha az egy vízgyűjtőre eső beavatkozások műszaki megvalósíthatóságát egy egységként vizsgálnák, kezelnék. Környezetvédelmi szakmai szempontokkal is indokolható, hogy összetartozó tevékenységeknek kell tekinteni a vízgyűjtő területén tervezett lefolyáslassító létesítményeket, tehát egyben szükséges vizsgálni ezek összeadódó hatásait.

Fentiek alapján *szükség lenne részvízgyűjtő szintű vízmegtartási tervekre, tervezésre, ami átfogóan vizsgálja a védekezés lehetőségeit*, és azt határozza meg, hogy hol milyen módszerekkel, mennyi vizet lehet megtartani, és ennek érdekében hova milyen típusú létesítmény kerüljön elhelyezésre a vízgyűjtőn belül. Ezen teljes vízgyűjtő területre vonatkozó tervezés keretében kellene meghatározni azt is, hogy az azokban megjelenő létesítményekre milyen léptékű tervek készüljenek, és azokat milyen módon kell jóváhagyatni, engedélyeztetni (lásd következő fejezet).

6.2. Keretengedélyezés

A részvízgyűjtőre vonatkozó tervek engedélyezését két esetre bontva javasoljuk szabályozni.

a. Környezetvédelmi keretengedély

Ha a fentiek alapján elkészített, részvízgyűjtőre vonatkozó terv környezetvédelmi előzetes vizsgálat vagy környezeti hatástanulmány köteles tevékenységeket tartalmaz, akkor a lefolytatandó környezetvédelmi eljárásban a vízügyi hatóság „csak” szakhatóságként vesz részt. Egyszerűsítésként javasolható, hogy ebben az esetben lehetőség legyen arra, hogy a szakhatóságként bevont vízügyi hatóság állásfoglalásában határozza meg, hogy mely létesítményekre kell vízjogi létesítési engedélyt kérni és melyekre nem. Ezáltal – *ha a vízügyi hatóság nem tart szükségesnek további engedélyezést – a környezetvédelmi engedély alapján megépíthetők lennének a részvízgyűjtőre vonatkozó tervben szereplő egyes elemek.*

Amint azt megismerhettük, az EVD/KHT köteles létesítményekre jelenleg eléggé bejáratott eljárás és dokumentációs kötelezettség van. Az EVD, Natura 2000 hatásbecslés, természetvédelmi vagy Natura 2000 besorolású területen elegendő alaposságú, de lehetnek olyan kisebb műtárgyak, amelyek esetében feltehetően túlzás, hogy természetvédelmi okból a vízrendezés (akár legyen szó védett területről) eljárás köteles. Ezen a gyakorlaton enyhíteni lehetne, szűkíteni a környezetvédelmi engedélyezési eljárás köteles létesítményeket, például kisebb érintettség esetén mérlegelés tárgyává tenni az EVD előírását, vagy nem teljes EVD-t készíttetni, hanem csak bizonyos szakfejezeteket egy másik eljárás keretében (lásd a következő „Vízjogi keretengedély” részt).

b. Vízjogi keretengedély

Amennyiben a részvízgyűjtő szintű tervben meghatározott létesítmények egyike sem sorolható a környezetvédelmi engedélyköteles tevékenységek közé, abban az esetben szükség lenne egy olyan *vízjogi elvi, vagy vízjogi keretengedély megszerzésére, amiben a hatóság meghatározza az engedélyköteles tevékenységek körét.* Az elvi engedélyezési eljárás lefolytatására a vízgazdálkodásról

szóló 1995. évi LVII. tv és a 72/1996 (V. 22.) Korm. rendelet ma is lehetőséget biztosít, így csak az engedély kötelező tartalmi elemeit kellene meghatározni.

Az így kiadott vízjogi keretengedély a rendelkező részben az eljárás keretében vizsgált létesítményeket három kategóriába sorolhatná:

1. Vízjogi engedély köteles tevékenységek
2. Bejelentési eljárás köteles tevékenységek
3. Vízjogi eljárás nélkül megvalósítható tevékenységek

Ennek alapján egyértelművé válna a további vizsgálatok szükségessége és mélysége. A „Bejelentési eljárás”-ra a fejezet végén teszünk javaslatot.

Természetvédelmi szempontból a jelenlegi jogszabályi környezetet bemutató részben említett problémák miatt (lokális adatok hiánya, elavult adatok, gyors változások) *bármilyen helyszínen szükség lehet a természetvédelmi helyzet, állapot értékelésére, és erre jelenleg a tervező, beruházó attól függetlenül köteles, ha nem védett, N2000 területen járunk.* Ennek következtében egyértelműen szükséges valamiféle egyszerű, természetvédelmi jellegű előminősítés/kockázatelemzés a tárgyalt lefolyásslaltó létesítmények esetében, akkor is, ha azok nem EVD/KHT kötelesek. Egy ilyen előminősítés reálisan a javasolt vízjogi keretengedélyezés során működhethet, a következőképpen.

Ha a létesítmények részvízgyűjtőre lehatárolva kerülnek megtervezésre és vízjogi keretengedélyezésre, akkor az illetékes környezetvédelmi hatóság vagy akár csak a nemzeti park igazgatóságok egyszerűsített formában bevonásra kerülnének a vízjogi keretengedélyezésbe szakhatóságként.

Ennek megfelelően az – engedélyezési eljárást illetően – fordított lenne a helyzet az 1. pontban szereplő „Környezetvédelmi keretengedélyezés” -hez képest, tehát a *vízjogi eljárás keretében kellene, hogy a vízügyi hatóság kikérje a területileg illetékes környezetvédelmi szervek véleményét* arról, hogy szükséges-e további környezetvédelmi vizsgálat.

A legenyhébb esetben, bizonyos létesítmények esetében a vízjogi keretengedélyezésen belül a környezetvédelmi/természetvédelmi szakhatósági véleményt élővilág-védelmi oldalról elegendő lehetne csak egy előzetes, ledokumentált konzultációra alapozni a természetvédelmi területkezelővel (ilyen a nem védett/Natura területeken is van, az illetékes NPI az). Ezt követően, amennyiben a konzultáció alapján további, mélyebb vizsgálatok bizonyulnak szükségesnek, egy természetvédelmi engedély kérelem kerülne benyújtásra a hatósághoz, a területkezelő véleménye szerinti mélységgel, információ tartalommal. A legszigorúbb esetben pedig a vízjogi keretengedélyezésbe bevont környezetvédelmi szakhatóság akár dönthetne amellet is, hogy EVD/KHT készüljön a feltételezhető hatások jelentősége miatt.

Amit a jelenlegi jogszabályi helyzet bemutatásakor egyfajta hibaként említettünk a "természetvédelmi engedélykérelemmel" kapcsolatban (hogyan eseti, nincsenek jól kidolgozott protokolljai) az akár az előny is lehet a kisebb beavatkozások, nem EVD/KHT köteles létesítmények esetében: előny lehet az egyszerű, és a körülményekhez méretezett, célorientált eljárás. Azaz, az egyszerűbb feladatok esetében az önálló (EVD/_KHT-tól független) "természetvédelmi engedélyeztetés" megtelne tartalommal, jót átgondolt konzultációkkal, mert sok esetben nem is kellene külön szakértői anyag a létesítményekhez, hanem elég lehetne a konzultációk során megfogalmazott eseti előírások belefoglalása a Vízjogi keretengedélyezésekbe – szakhatósági hozzájárulásokba. Mindezek megvalósítása viszont feltételezne egy kompromisszumkész, és megfelelő szakemberekkel bőven ellátott

hatósági rendszert. Másrészt feltételezné a nemzeti park igazgatóságok szakszemélyzetének fokozottabb bevonását az esetleges előminősítésbe, ami szakmailag megfelelő lenne, de ők egyrészt jelenleg nem rendelkeznek hatósági jogkörrel, másrészt rendkívül leterheltek. Ezeket az akadályokat is célszerű lenne kezelni.

A későbbi, üzemeltetési feladatokat már a keretengedélyben tisztázni szükséges. Ehhez elkerülhetetlen, egy olyan műszaki előírás, ami a nem engedélyköteles létesítmények üzemeltetésre, karbantartására tartalmaz iránymutatást. Továbbá elő kell írni a megvalósult létesítmények védelmi tervében való feltüntetését, határidő szabással, ezáltal az új létesítményekkel kapcsolatos feladatok és felelősségek is tisztázottak lesznek.

6.3. Bejelentési eljárás

Ha egy jól lehatárolt területre a fentiek szerint születne egy, a létesítmények fajtáját és helyét rögzítő döntés (tehát akár környezetvédelmi, akár vízjogi eljárás keretében létrejött keretengedély), akkor a keretengedély tárgyát képező tervben szereplő egyes létesítmények esetére vonatkozóan be lehetne vezetni a bejelentési eljárást. Így elkerülhető lenne ezeknek az egyes létesítményeknek a „teljes” vízjogi engedélyezése, de mégis biztosítható lenne a hatósági kontroll.

A bejelentési eljárás most is ismert a vízügyi eljárásoknál, csak a bejelenthető tevékenységek köre a mezőgazdasági öntözési célú kutak engedélyezésére, a rendkívüli öntözési célú vízhasználat bejelentésére, illetve a mezőgazdasági célú, felszíni vízhasználatot biztosító vízilétesítmény megszüntetésére korlátozódik.

A bejelentésre vonatkozó szabályokat, a bejelentés módját, tartalmát, jogszabályban kell rögzíteni. A bejelentett tevékenységek nyilvántartását is szabályozni kell, és biztosítani kell a hatóság felügyeleti jogát a bejelentett létesítmények megvalósítása és üzemeltetése esetén.

A bejelentésköteles tevékenységek közé lehetne sorolni azokat a létesítményeket, amelyek esetében más hatóság a hatáskörét nem tudja megállapítani, és amelyek esetében méretük, műszaki kialakításuk, és elhelyezkedésük alapján nem indokolt a vízjogi létesítési engedélyhez kötött megvalósítás. A bejelentési eljárás köteles tevékenységek körének kiterjesztésével elkerülhető lenne az egyes létesítmények hosszadalmas és néha túlzóan részletes előkészítést igénylő vízjogi engedélyezése, de mégis biztosítható lenne a vízügyi hatóság részvétele az eljárásban.

7. ÖSSZEFOGLALÁS

Mára nem csak a klímaváltozás ténye vált széles körben ismertté, de a hatások ellen irányuló intézkedések is egyre sürgetőbbé válnak. Habár a csapadék éves összegében nem számíthatunk nagy változásokra, az évszakos eloszlás viszont nagy valószínűséggel átrendeződik. Hidrológiai szempontokat tekintve az éghajlatváltozás következményeként az aszályos területek Magyarországon egyre nagyobb méreteket öltenek. Ráadásul évről-évre súlyosabban, és intenzívebben jelentkezik aszály. A felszíni vizek hiánya a felszín alatti vízkészletek kiaknázása felé fordítja a vízhasználókat, amely ezek túlhasználatának és minőségromlásának kockázatát növeli. A vízhiány azonnali mérséklése, a vízmérleg helyreállítása egyre sürgetőbbé válik.

A csapadék paraméterek megváltozása nem csak a kevés víz problémáját hozta el, hanem a hirtelen túl sok víz jelenléte is gondot okoz. A dombvidéki régiókban a hirtelen keletkező, gyors árvizek következtében megnő a havária események kockázata. A villámárvizek fokozzák az erózióveszélyt,

amely során nagyobb mennyiségű szennyezőanyag, hordalék mosódik le a vízgyűjtőkről, miközben romlik a vízfolyások tápanyagmérlege.

Belátható, hogy emberi beavatkozás nélkül a víz-ökológiai-gazdasági-társadalmi állapotok fenntartása nem biztosítható a jövőben. A probléma kezelése érdekében a teljes vízrendszer komplex vizsgálata, beavatkozási módszerek meghatározása volna szükséges. A lefolyás lassításának keretében olyan megoldásokra van szükség, melyek egyszerűek, könnyen kivitelezhetők, ugyanakkor nagyon is hathatós válaszlépések a vízhiányra. Ilyenek lehetnek például: a gyepes beszivárogtató teknők; kisebb tavak, tározók, medencék létesítése; időszakos vízfolyások, felhagyott belvízcsatornák helyreállítása, természetes beszivárgás helyreállítása a talajvízbe; vizes élőhelyek helyreállítása; ártéri helyreállítás; holtágak visszacsatlakoztatása; szürkevizet visszatartása, visszavezetése a talajba.

A vízhiány problémájára azonnali és hatékony válaszlépések szükségesek, azonban ez sok esetben túlbonyolított és költséges eljárásokon kell, hogy átessen már a projekt tervezésének fázisban. A lefolyáslassítás tehát az eddigi gyakorlattól eltérő megoldásokat kíván jogszabályi szempontból is, így első lépésben a jogalkotás terén kell fellépni és átláthatóvá, könnyebben megvalósíthatóvá tenni a vízvisszatartást szolgáló műszaki megoldásokat.

Általánosságban igaz, hogy a hatályos vízgazdálkodási jogszabályok fogalmai közé be kell vezetni a lefolyáslassítás, és a vízmegtartás fogalmát, és ugyanolyan szinten kellene szabályozni ezeket a védekezési módokat, mint az árvíz és belvízvédelmet. A lefolyáslassítást szolgáló beruházások engedélyezésének hatékonyabbá tételéhez első lépésben szükség lenne átfogó, vízgyűjtő szintű tervezésre, ami komplexen vizsgálja a vízmegtartás lehetőségeit egy-egy részvízgyűjtőn belül, és azt határozza meg, hogy hova milyen típusú létesítmény kerüljön elhelyezésre. Ez után azt kell meghatározni, hogy az adott területre vonatkozóan milyen léptékű tervet kell készíteni, és azt milyen módon kell jóváhagyatni, engedélyeztetni, melyre az alábbi javaslatot tesszük.

Az engedélyezést két esetre bontva javasoljuk szabályozni:

Egyik eset az az, ha a fentiek alapján elkészített, részvízgyűjtőre vonatkozó terv környezetvédelmi előzetes vizsgálat vagy környezeti hatástanulmány köteles tevékenységeket tartalmaz, akkor a lefolytatandó környezetvédelmi eljárásban a vízügyi hatóság szakhatóságként részt vesz és állásfoglalásában határozza meg, hogy mely létesítményekre kell vízjogi létesítési engedélyt kérni és melyekre nem. Ezáltal – ha a vízügyi hatóság nem tart szükségesnek további engedélyezést – a környezetvédelmi engedély alapján megépíthetők lennének a részvízgyűjtőre vonatkozó tervben szereplő elemek.

Másik eset pedig az, amikor a részvízgyűjtő szintű tervben meghatározott létesítmények egyike sem sorolható a környezetvédelmi engedélyköteles tevékenységek közé. Ebben az esetben szükség lenne egy olyan vízjogi elvi, vagy keretengedély megszerzésére, amiben a hatóság meghatározza az engedélyköteles tevékenységek körét. Ennek eredményeként a vízjogi keretengedély az eljárás keretében vizsgált létesítményeket három kategóriába sorolná:

1. Vízjogi engedély köteles tevékenységek
2. Bejelentési eljárás köteles tevékenységek
3. Vízjogi eljárás nélkül megvalósítható tevékenységek

Így egyértelművé válna a további vizsgálatok szükségessége és mélysége. A bejelentési eljárás kötelees tevékenységek körének kiterjesztésével és a vízjogi előzetes konzultáció lehetőségének bevezetésével pedig elkerülhető lenne az egyes létesítmények hosszadalmas és néha túlzóan részletes előkészítést igénylő vízjogi engedélyezése, de mégis biztosítható lenne a szakmai kontroll.

Ha egy jól lehatárolt területre a fentiek szerint születne egy, a létesítmények fajtáját és helyét rögzítő döntés, tehát akár környezetvédelmi, akár vízjogi eljárás keretében létrejött keretengedély, akkor a keretengedély tárgyát képező tervben szereplő egyedi létesítmények várhatóan gyorsabban és kevesebb ráfordítással juthatnának el a megvalósítás szakaszába.

IRODALOMJEGYZÉK

- (Dobos 2022) <https://www.agroinform.hu/szantofold/dobos-endre-interju-talajszerkezet-humusz-szerves-anyag-55159-001>
- (Győri, 2018) Győri Diána, 2018: A vízkárok és a talajvédelem kapcsolata – helyzetkép – Agrárágazat Online: <https://agrar.horizontmedia.hu/hir/a-vizkarok-es-a-talajvedelem-kapcsolata-helyzetkep/>
- (Kelemen et al., 2016) Kelemen Ágnes, Malatinszky Édua, Dr. Buzás Kálmán, Dr. Kis-György Lajos, Dr. Mátyás László, 2016: Részletes módszertani leírás a klímakockázati útmutatóhoz, Miniszterelnökség megbízásából a Klímapolitika Kft.
- (Kohut, 2020) Kohut Zoltán, 2020: Nagy költséggel és hatékonyan rontunk földjeink állapotán – Mezőhír 2020 December, Horizont rovat
- (NAK 2019) Nemzeti Agrárgazdasági Kamara, 2019: Helyestalajvédelmi gyakorlat – Mezőgazdasági kézikönyv 3. Online: <https://www.nak.hu/kiadvanyok/kiadvanyok/2646-helyes-talajvedelmi-gyakorlat/file>
- (Priváczy-Juhászné Hajdu, Muhoray 2020) Priváczy-Juhászné Hajdu Zsuzsanna, Muhoray Árpád, 2020: A síkvidéki települések belvízzel és aszályal szembeni rugalmas ellenálló képességének növelése DOI 10.17047/Hadtud.2020.30.E.31
- (Szlávik 2013) Dr. Szlávik Lajos, 2013: Vízkárelhárítási kézikönyv, 14. Belvízmentesítés, belvízvédelem. Online: <https://www.ovf.hu/hu/vizkarelharitas>
- (VGT3 JVK Vitaanyag) Országos Vízügyi Főigazgatóság, 2019: Jelentős vízgazdálkodási kérdések vitaanyag, Víz Keretirányelv előírásai szerinti állapotértékelések, elemzések, vizsgálatok, valamint a vízgyűjtő-gazdálkodási tervek második felülvizsgálata és korszerűsítése KEHOP-1.1.0-15-2016-00008
- <https://soil4life.eu/en/degrado-del-suolo>
- <https://www.alamy.com/>
- www.turizmusonline.hu